

DE EERLIJKE WEG

WANDELEN LANGS 23 FAIRTRADE BEDRIJVEN EN 17 BEZIENSWAARDIG- HEDEN IN GOES

GOES HANDELSSTAD

"Kom naar ons", staat er met veel omhaal van woorden in de middeleeuwse Goese privileges geschreven, "en neem vooral je handelswaar mee". Eerlijke handel, fairtrade, daarom draait het in Goes vanaf het allereerste begin. Elke plaats, of het nu een dorp of een stad is, wil handel, dus Goes ook. Eerlijke handel betekent in deze tijd vooral bescherming van de kooplieden en de leden van de Goese gilden, die allerlei producten fabriceren.

IN WELKE WINKELS IN GOES KUNT U FAIRTRADE ARTIKELEN KOPEN? DEZE WANDELROUTE DOOR HET HISTORISCH HART VAN GOES VOERT U LANGS DE MOOISTE BEZIENSWAARDIGHEDEN VAN DE STAD, MET DE NADRIJK OP HANDELSPLAATSEN. TEVENS KOMT U LANGS 23 WINKELS MET EEN KLEIN OF GROOT ASSORTIMENT FAIRTRADE-ARTIKELEN EN ANDERE GECERTIFICEERDE DUURZAME PRODUCTEN.

Onder het stadhuis in Goes bewaart men in die tijd de maten en gewichten die als voorbeeld dienen voor de handelaren. Stadsambtenaren houden toezicht op de maten en gewichten, op de uren dat de markt open is, en handhaven het verbod op de productie van goederen bij kaarslicht (wegens brandgevaar en het ontstaan van te grote voorraden). Kopers van goederen zijn zo verzekerd van de goede kwaliteit van de spullen. Nadat Goes in 1405 stad is geworden, neemt de handel verder toe. Diverse straten, kaden en markten komen tot stand, die vaak worden genoemd naar de producten die daar worden aangevoerd of verhandeld. Denk maar aan de Bierkade, Turfkade, Oude Vismarkt, Vlasmarkt, Beestenmarkt, Kreukelmarkt en Koepoort. >>

MARKTEN

De weekmarkt in Goes bestaat al in 1333 en is door de eeuwen heen steeds op dinsdag gehouden. Kramen mogen niet voor zonsopgang worden opgezet, en pas om 09.00 uur begint de verkoop.

Niet-poorters komen pas na 10.00 uur aan de beurt. Verkopers uit Goes krijgen steeds de beste plaatsen. De klandizie uit Zuid-Beveland heeft in de herfst en winter te maken met onbegaanbare wegen door het vele regenwater. Er komt een netwerk van schuitvaarten tot stand waarmee men tot ver in de achttiende eeuw met schuitjes de stad kan bereiken.

Goes krijgt in 1417 het recht een jaarmarkt te houden. In het kader van de eerlijke handel genieten kooplieden dan tolvrijdom en kunnen tijdens de jaarmarkt niet voor oude schulden worden gearresteerd. Dit heet "marktvrede". Om ruzies en vechtpartijen zoveel mogelijk in te tomen, legt het stadsbestuur vier- of achtvoudige boetes op bij dergelijke vergrijpen.

UNFAIR

De ongeschoolde arbeiders die bulkgoederen zoals zout produceren, hebben minder met fairtrade te maken, meer met 'unfaire trade'. Met name het zout dat in Goes in de late middeleeuwen langs de haven in morsige zoutketen wordt geproduceerd, zorgt voor regelrechte uitbuiting. Vooral vrouwen en kinderen worden hiervoor ingezet, die vaak dag en nacht in de vieze walm bij de zoutpannen hun werk moeten doen, en zelfs gedwongen worden er te slapen om op de vuren te letten. Als de Spanjaarden de zoutketen in 1572 in brand steken, juicht het proletariaat wellicht in stilte. Zonder daar verder op in te gaan moet je concluderen dat het tegenwoordige fairtrade, met aandacht voor een 'eerlijke' productie, vervoer en handel, ver afstaat van het verleden. Alleen de handel kun je enigszins fairtrade noemen, maar de eerste twee begrippen absoluut niet. Roofbouw en uitbuiting vindt tot ver in de twintigste eeuw plaats. Ook in Goes heb je in de vorige eeuw nog winkels in koloniale waren.

START ROUTE

► *U vertrekt vanuit de Parkeergarage Westwal en neemt de uitgang Kolveniershof*

1. ALBERT HEIJN / GALL & GALL, KOLVENIERSHOF 44

Het Kolveniershof is genoemd naar het (verdwenen) schuttershof van de kolveniers. De leden van dit gilde hanteren het geweer ofwel de 'kolve' als wapen. Dit gilde heeft als patroonheilige St. Adriaan gehad.

Albert Heijn en Gall & Gall verkopen uiteenlopende fairtrade foodproducten.

2. PRÉNATAL, KOLVENIERSHOF 26

Deze winkel verkoopt fairtrade katoen en eco knuffels.

3. KDOKDO, KOLVENIERSHOF 21-23

In deze bijzondere cadeauwinkel kunt u o.a. FSC speelgoed kopen.

► *U loopt het Kolveniershof uit en rechtdoor de St. Adriaanstraat in.*

4. SJAAK VAN ZEE, ST. ADRIAANSTRAAT 7

Deze kledingzaak verkoopt herenkleding van milieuvriendelijke merken, zoals McGregor.

► *U loopt rechtsaf verder naar de Grote Markt.*

5. GROTE MARKT

Een zeer oude handelsplaats.

Een deel van de markt wordt lang de Korenmarkt genoemd. In 1417 krijgen de inwoners van Goes van Jacoba van Beieren toestemming om een jaarmarkt te houden. Op deze acht dagen durende jaarmarkt worden veel landbouwproducten zoals graan en peulvruchten verhandeld. Ook is er veel vertier, opgevoerd door komedianten, koorddansers, kwakzalvers, goochelaars, poppenspelers en acrobaten. Af en toe zijn er zeldzame dieren te zien, zoals neushoorns en leeuwen. Het leuke is dat deze traditie vandaag de dag eigenlijk nog steeds bestaat. Uit de jaarmarkt is namelijk de kermis voortgekomen, die nog steeds in augustus wordt gehouden.

6. STADHUIS

Waar nu Lunchcafé Stadhuis is, bevindt zich in vroegere tijden de vleeshal. In de koele ruimten onder de vijftiende-eeuwse gewelven ligt het vlees afkomstig van vee uit heel Zuid-Beveland. Het vee wordt buiten de stad geslacht en schoongemaakt, waarna het in de vleeshal te koop wordt aangeboden. Alleen hier mag vlees worden verkocht, niet in broeierige achterkamertjes bij de slagers thuis. Het stadsbestuur benoemt steeds keurmeesters die op de kwaliteit van het vlees moeten letten. Hun belangrijkste meetinstrument: hun neus...

In het stadhuis vergadert het stadsbestuur en wordt recht gesproken. Tegenwoordig is de rechtzaal in gebruik voor ontvangsten en trouwerijen.

Het oudste gedeelte is de rechtersoren, die dienst heeft gedaan als gevangenis. De cellen zijn nog in oude staat en zijn te bezichtigen. Via het VVV kunt u een rondleiding boeken.

In het Lunchcafé wordt fairtrade koffie en thee geschonken en worden wisselende gerechten met fairtrade ingrediënten klaargemaakt.

► *Vanuit het stadhuis gaat u langs de linkerkant van de Markt.*

7. DE KORENBEURS, GROTE MARKT 17

De naam zegt het al, op deze plaats is in vroeger tijd koren verhandeld. Het koren brengen de boeren en handelaren naar de markt, waarna ze in de Korenbeurs gaan loven en bieden om dit koren te verkopen. Het pand

is in 1753 verbouwd tot dubbel herenhuis. Lang is het een bekend hotel geweest. Het pand heeft een gebeeldhouwde borstwering in rococostijl.

8. DE GROOTE SOUTKEETE / BOUWMAN NEW CLASSIC LIFESTYLE, GROTE MARKT 1 EN 3

Rond 1500 is hier herberg "In de Rijsele" gevestigd. Het straatje Rijselestraat, verbasterd tot Rijfelstraat, herinnert hier aan. Tijdens de grote stadsbrand van 1554 is de herberg verbrand. Later heeft het pand weer de bestemming van herberg, nu met de naam "De grote Soutkeete". In de twintigste eeuw wordt het kantoor. Nu is er de modezaak Bouwman New Classic Lifestyle gevestigd, waar milieuvriendelijke merken worden verkocht, zoals Gastra en McGregor.

► *U verlaat de winkel en gaat linksaf, richting Vlasmarkt.*

9. VLASMARKT

Wat nu de Vlasmarkt is, heet tot 1580 de Beestenmarkt. Vlas is een belangrijk product, waar lijnzaadolie van gemaakt kan worden, en het is ook de grondstof voor linnen. Om de handel overzichtelijk te houden heeft men een klein pleintje bij de Grote Markt voor het vlas aangewezen. Rond 1580 komen er nieuwe straten in het centrum van Goes bij, en ook een nieuwe markt, de huidige Beestenmarkt. Op dit grotere plein vindt vanaf dat jaar de handel in vee plaats.

10. VLASMARKT 5

De Sint Jacobusschool met klooster wordt in 1913 gebouwd. Een groot patriciërshuis breekt men ervoor af. Binnenin ligt een tuin. De school wordt genoemd naar een van de oprichters, pastoor Jacobus Baede. Na vertrek van de nonnen worden er in 1986 appartementen in gevestigd. Op dit plein is aan de Wijngaardstraat 3 een ander patriciërshuis wél bewaard gebleven. Patriciërs waren zeer welgesteld, veelal door beleggingen in internationale handel.

► *U gaat rechts de Wijngaardstraat in, die overgaat in de Waterstraat.*

11. WERELDWINKEL, WATERSTRAAT 1

De Waterstraat is het kleinste straatje van Goes. Het vormt de verbinding tussen het middeleeuwse centrum,

met de Vlasmarkt, en de “nieuwe” straten die vanaf 1580 worden bebouwd. In de Wereldwinkel kunt u allerlei fairtrade producten kopen die gemaakt zijn met respect voor mens en milieu.

► *U gaat naar links en neemt een kijkje op de Beestenmarkt.*

12. BEESTENMARKT

In 1429 wordt het eerste klooster van Goes gebouwd aan de westkant van de stad. Op een enorm terrein vestigen zich de Kruisbroeders. Ze spelen een belangrijke rol in het geestelijk leven in de stad. Het klooster is eigenlijk een afzonderlijk dorpje binnen de stadswallen. Bij de brand van 1554 raakt het klooster zwaar beschadigd. Het kan slechts ten dele worden herbouwd en het is veel van zijn allure kwijt. Met de Reformatie moeten de laatste broeders hun biezen pakken. De stad krijgt dit grote terrein toegewezen. Enkele nieuwe straten (de Nieuwstraat!) komen tot stand, en op een open terrein wordt de Beestenmarkt ingericht. Jaarlijks vinden hier enkele keren veemarkten plaats. Met palen en kettingen wordt de markt dan afgezet. Tot ver in de twintigste eeuw hebben hier dergelijke markten plaatsgevonden.

13. BEESTENMARKT 3

Dit pand is het enig overgebleven gedeelte van het klooster van de Kruisbroeders. Na de stadsbrand is het rond 1580 ingericht als stadswerkhuis, een opslagplaats voor het stadsbestuur. In 1630 verhuist de Latijnse school

hier naar toe. Vanaf 1788 tot 1955 dient een deel van het gebouw als brandweerkazerne en daarna, tot in de jaren zeventig, als kleuterschool. Momenteel is Podium 't Beest hier gevestigd.

14. HUIS NOORWEGHE

De naam van het pand op nummer 14, waar nu De Lachende Koe is gevestigd, herinnert aan de Noordsche Compagnie. Ondernemers richtten in 1650 een maatschappij op die naar Scandinavië wil varen om voornamelijk hout te halen. Bijproduct is waarschijnlijk walvisvet. De maatschappij brengt twee schepen in de vaart: Hoop en Goes. Het was vroeger gebruikelijk om een huis te vernoemen naar een land waarmee men handel dreef.

15. POMP BEESTENMARKT

Deze pomp uit 1774 staat oorspronkelijk op de Grote Markt. In 1853 verhuist de pomp naar de Beestenmarkt om een houten pomp te vervangen. Bij deze pomp halen de inwoners van Goes hun water. Na de bevrijding in 1944 bewijst de pomp nog goede diensten als de waterleiding stuk is.

► *Neem de Oprit Beestenmarkt en de eerste weg links. U staat nu op de Bierkade en kijkt rechtdoor langs de Turfkade naar de Kleine Kade. Aan uw rechterkant heeft u zicht op de historische stadshaven.*

16. KLEINE KADE 47

Dit pand is in de Lodewijk XVI-stijl gebouwd rond 1765 door twee bestaande panden achter een voorgevel te brengen. Het is gebouwd door een erfgenaam van een zeer ondernemende familie die tientallen kapers in de vaart brengt. Ze spelen bij de oorlogen op zee aan het einde van de zeventiende eeuw een belangrijke rol en brengen ook veel koopwaar uit de verste streken naar de Republiek. De woning links is uit de zestiende eeuw.

17. TURFKADE /KAREL V

De naam Turfkade verwijst naar de aanvoer en handel in turf, dat een onmisbare brandstof is in de zoutketen, brouwerijen en meestoven (fabriekjes waarin meekrap wordt verwerkt tot een rode kleurstof). Op de kade staan rijke koopmanshuizen uit de zestiende eeuw, herbouwd na de stadsbrand van 1554. Het rijkst gedecoreerde pand Turfkade 11 heet van oudsher het Gotische Huis, tegenwoordig restaurant Karel V. Deze populaire vorst verleent aan Goes na de brand vrijstelling van belasting, waardoor de wederopbouw kan worden aangepakt. Het huis wordt in 1555 herbouwd en heeft het wapen van Karel V boven de deur.

Op de Turfkade is vanaf het begin van de zeventiende eeuw de vishandel geconcentreerd. Daarvoor is het Visperk gebouwd, een visafslaghuisje waar een ambtenaar de aangevoerde vis verkoopt aan visleurders. Dit huisje staat er nog steeds.

18. BIERKADE

In de middeleeuwen staat dit deel van de kade bekend als Bierkade, omdat hier de bierschepen uit de Hollandse biersteden Haarlem, Gouda en Delft afmeren. In deze tijd is men in Goes nog niet in staat om zelf bier te brouwen. Pas in de loop van de zestiende eeuw lukt dit. Een van de grootste problemen voor de brouwers is dat er amper voldoende zoet water beschikbaar is in de omgeving. Soms wordt dit zoete water per schip aangevoerd voor de brouwerijen.

19. BIO DROME, BIERKADE 7

Naast andere duurzame producten, kunt u er fairtrade chocolade, wijn, thee en koffie kopen.

► *U gaat rechtsaf de Koningsstraat in.*

20. HET ELFDE GEBOD, KONINGSTRAAT 4

Restaurant Eetmosfeer Het Elfde Gebod schenkt fairtrade thee en maakt heerlijke gerechten van fairtrade producten. Het restaurant is ook actief betrokken bij de jaarlijkse Fairtrade Restaurant Week.

(www.fairtraderestaurantweek.nl)

Dit pand is evenals veel panden hier in de buurt herbouwd na de brand van 1554.

► *Voor het restaurant gaat u linksaf via een klein gangetje door de Vuilstraat naar de St. Jacobstraat. Daar gaat u rechtsaf en komt u op de Oude Vismarkt.*

21. OUDE VISMARKT

De verkoop van vis vindt in de late middeleeuwen plaats op deze markt. Hier staan houten visbanken of kramen die je kunt huren als je vis wil verkopen. Op andere plaatsen mag dat niet. Deze plek blijkt later toch minder gelukkig gekozen, zodat aan het begin van de zeventiende eeuw de vismarkt wordt verplaatst naar de Turfkade.

- ▶ *Bij de Oude Vismarkt loopt u rechtdoor de Gasthuisstraat in.*

22. NATUURDROGIST DE WAAIHOEK, GASTHUISSTRAAT 9

U vindt bij De Waaihoek fairtrade koffie en andere duurzame producten voor lichaam en geest.

- ▶ *U gaat een stukje terug en slaat links de Lange Vorststraat in.*

Aan de twee Goese 'Kalverstraten', de Lange Kerkstraat en de Lange Vorststraat, staan in de eerste decennia van de twintigste eeuw nog veel woonhuizen. De straten hebben meer een woonfunctie dan dat er winkels staan. Geleidelijk aan concentreren die zich hier. Een deel van de Lange Vorststraat is

aangewezen als eiermarkt en wordt hiervoor afgespannen met een touw.

23. CASTELEYN DUIMELAND LANGE VORSTSTRAAT 26-28

In deze babyspecialzaak vindt u fairtrade knuffelpoppetjes en draagdoeken.

24. HAN MEERHOFF BLOESIERKUNST, LANGE VORSTSTRAAT 34

In deze winkel kunt u fairtrade bloemen en planten kopen of een bloemstuk laten maken.

25. BEVA HUIS, LANGE VORSTSTRAAT 64

In dit modehuis kunt u milieuvriendelijke merken kopen zoals Gaastra en Kuyichi.

26. PERRY SPORT, LANGE VORSTSTRAAT 82

In deze sportzaak kunt u milieuvriendelijke merken kopen zoals O'Neil.

27. JACKPOT STORE, LANGE VORSTSTRAAT 89

In deze modewinkel kunt u milieuvriendelijke merken kopen zoals Made by.

► *U loopt recht door, gaat linksaf de Ganzepoortstraat in en gaat vervolgens voor de brug rechtsaf de Keizersdijk op.*

28. DE KOPEREN TUIN, KEIZERSDIJK 16

Deze boekenwinkel verkoopt boeken over o.a. fairtrade. Bij lezingen wordt er fairtrade thee en koffie geschonken.

► *U loopt richting V&D.*

29. V&D, SCHUTTERS HOF 8

V&D verkoopt fairtrade koffie.

30. LA PLACE

In La Place wordt fairtrade koffie en thee geschonken.

► *U gaat rechtsaf de Kreukelmarkt op en loopt vervolgens opnieuw rechtsaf de Klokstraat in.*

31. HEMA, KLOKSTRAAT 11

Verkoopt "Return to Sender" producten en fairtrade wijn en thee.

32. BLIEK MODE, KLOKSTRAAT 9

Dit modehuis verkoopt milieuvriendelijke merken, zoals Gaastra

► *U loopt verder en gaat linksaf de Lange Kerkstraat in.*

33. THE COMPANY, LANGE KERKSTRAAT 28

Dit modehuis verkoopt milieuvriendelijke merken zoals Kuyichi, Circle en Trust.

► *U loopt een stukje terug en gaat rechtsaf door het Kattenstraatje. U neemt links de Kreukelmarkt en gaat vervolgens rechts naar het Schuttershof.*

34. HARLEKINO, SCHUTTERS HOF 22

Dit modehuis voor junioren verkoopt milieuvriendelijke merken zoals Gaastra.

35. DE STADSSCHUUR, SCHUTTERS HOF 32

Restaurant De Stadsschuur schenkt fairtrade thee en wijn.

► *U loopt door de tuin van de Stadsschuur en komt uit bij de Zusterstraat.*

36. DE GROTE KERK OF MARIA MAGDALENAKERK (LAATGOTISCH)

De parochie Goes wordt in 1216 voor de eerste keer genoemd, maar is zeker een vijftig of vijfenzeventig jaar ouder. De eerste kerk is helemaal opgegaan in de latere uitbreidingen. De kerk is thans een laatgotisch gebouw. Een brand in 1618 legt een deel van de kerk in de as, waarna herbouw in de dan al zeer ouderwetse late gotiek plaatsvindt.

37. WEESHUIS, SINGELSTRAAT 13

Het oudste deel van het gebouw waar nu het Historisch Museum De Bevelanden is gevestigd, is gebouwd in de vijftiende eeuw voor de Zwarte Zusters, een nonnenorde. De zusters leggen zich toe op ziekenverpleging. Met de Reformatie rond 1580 komt hieraan een einde. Het gebouw wordt in 1628 het

stadsweeshuis. In de twintigste eeuw vinden hier allerlei instanties onderdak, totdat rond 1970 het museum hier in trekt.

38. MANHUISCOMPLEX, ZUSTERSTRAAT 11

Het Manhuis is rond 1655 gebouwd als bejaardenhuis voor mannen én vrouwen. De ingang wordt, net als bij het vroegere weeshuis, met twee beeldjes van de bewoners versierd. Al in de achttiende eeuw staat het tijdelijk leeg, vervolgens krijgt het een functie als militair hospitaal en kazerne. Daarna wordt het opnieuw bejaardenhuis. Tegenwoordig is het Luzac College erin gevestigd.

► *Einde van de route. U komt weer bij de parkeergarage door linksaf richting de Westwal te lopen en dan rechtsaf te slaan, u kunt via de Wijngaardstraat gaan (eerste straat rechts) of via de Westwal (tweede straat rechts).*

BUITEN HET HISTORISCH CENTRUM OM BIEDEN IN DE GEMEENTE GOES DE VOLGENDE WINKELS FAIRTRADE OF ANDERE DUURZAME PRODUCTEN AAN

Agrimarkt

Van Doornestraat 2

FT Foodproducten

Dirk van den Broek

Beukenhof 1

FT koffie, groente, chocolade

Gamma

Marconistraat 11

FSC hout, tuinmeubelen, schuttingen

Groenrijk

Nieuwe Rijksweg 9,
's-Heer Hendrikskinderen

FSC tuinmeubelen en schuttingen

Watersportwinkel Hansa

Het Sas 10, Wilhelminadorp

Milieubewuste kleding van Gaastra

Jumbo Supermarkt

Marconistraat 1-2

FT levensmiddelen, chocolade, pasta, koffie, thee

Kwantum

Marconistraat 16

FSC hout, meubelen, Care and Fairtrade vloerkleden

Lidl

De Spinne 46

FT rijst, koffie, thee, chocolade, sinaasappelsap

Praxis

A. Joachimikade 30

FSC hout, tuinmeubelen, schuttingen

Sligro

Jenny Weyermanweg 22

FT Foodproducten

Slijterij Dirk III

Beukenhof 3

Zuid-Afrikaanse wijnen met fairtrade keurmerk

Van Buiten Uit

Bouwenputseweg 1,
Wolphaartsdijk

FT koffie, thee, appelsap sinaasappelsap

De Zuidschor

Zandkreekweg 5,
Wolphaartsdijk

Milieuvriendelijke merken zoals Gaastra

DE EERLIJKE WEG

**FAIRTRADE
GEMEENTE GOES**

Uitgave werkgroep Fairtrade Gemeente Goes, 2e druk 2010
Naar een idee van Pernette van der Werff